

A csongrádi Kossuth-levelek

ERDÉLYI PÉTER—SEBŐKNÉ GOMBOS ZSUZSANNA

(*Csongrád, Tari László Múzeum*)

A csongrádi Tari László Múzeum őrzi Kossuth Lajos kilenc, eddig publikálatlan levelét. Az 1845—46-ban írott levelek jelentősége elsősorban abban van, hogy egyetlen témát ölelnek fel, és felfoghatók Kossuth gyakorlati tapasztalatainak forrásaként is, hiszen mint ügyvédi tevékenységének tárgyai, hozzájárultak az örökváltással kapcsolatos elméleti munkásságához.

Izgalmas kérdés a levelek utóéletének vizsgálata: 1940-ig lappangtak a városi levéltárban, mígnem egy halászlóval összefüggő, a Károlyi-család és más csongrádi birtokosok közötti perben felhasználták őket. Ekkor erről említést tett a Szegedi Napló is, mint szenzációsnak nevezhető felfedezésről.¹ A levelek megőrzését dr. Csikós Nagy József szegedi ügyvéd páncélszekrénye biztosította, majd az ügyben érdekelt dr. Ormos Lajos, Csongrád városi árvaszéki ülnök óvta, aki 1948-ban hivatalosan átadta a város polgármesterének.²

Az 1950-es évek közepén a város vezetése az akkor szerveződő múzeumi munkaközösségnek adta át megőrzésre és feldolgozásra. Ez utóbbi elmaradt; de szerencsére a megőrzésről az 1958-as leltározás gondoskodott.³

A levelek megírása 1845. június 16. és 1846. október 26-a közé esik. Tartalmuk: Csongrád mezőváros örökváltásának gyakorlati megoldása a vásárhelyi—csongrádi Károlyi uradalommal szemben. Bár az örökváltás ekkor nem vált valóra, mégis fontosnak tartjuk a leveleket, mint a korabeli kossuthi elméleti-politikai koncepciók gyakorlati próbáját. Másrészt azért is, mert a levelekben leírt információk, tapasztalatok közrejátszhattak Kossuth elméleti elgondolásainak formálódásában, finomításában.

Kossuth és a csongrádiak kapcsolatteremtésének történetéhez nincsenek dokumentumaink, csupán a levelek utalnak arra, hogy Csongrád küldöttei keresték fel Kossuth Lajost, akinek ebben az időben „annyi dolga mellett örökváltási ügyekkel kellett foglalkoznia, hogy jövedelmét kiegészíthesse”.⁴

Első levelében Kossuth jelzi, hogy az ügy lebonyolításához szükséges anyagi fedezetet nem a Magyar Kereskedelmi Társasággal kívánja biztosítani, hanem

¹ Szegedi Napló, 1940. szeptember 15.

² Csongrádi Kis Újság, 1948. márc. 21., valamint dr. Ormos Lajos szóbeli közlése.

³ Az 1958-as leltári számok a következők: a Csongrádi Múzeum Régészeti leltárkönyve: 58.3.4-12.

⁴ KOSÁRY D., 1946. 322. o.

angol—francia banktőkével. Ez a mozzanat egyúttal a magyarországi belső hitelviszonyok hiányára is utal.⁵

Kossuth elképzelése a lebonyolításhoz szükséges pénz megszerzésére a vukovár—fiumei vasúttársasági tőkejegyzéshez kapcsolódott. Ebben is központi szerepet szánt egy francia tőkecsoportnak, amely Besnard nevű ügynöke révén a Magyar Kereskedelmi Társaságnál már 12 millió forintnyi részvényt kötött le a vasút építésére.⁶

Kossuth Besnard kívánságára kéri a csongrádiakat, végezzék el a szükséges összeírásokat, becsléseket, hogy az ügynök a visszafizetés fedezetét biztosítva lássa. A város lakóinak jövedelmét ekkor főleg a haszonbéres földek biztosították, iparból származó jövedelem alig volt. A visszafizetési garanciát az ún. hypotekális földek jelenthették.⁷

Ugyanebben a levélben ismerteti Kossuth a hitel visszafizetésével kapcsolatos javaslatát, amely szerint: „azt ajánlanám neki (Besnardnak), hogy 25 esztendő alatti Amortisatiót, 5 1/2 pcent kamatot vegyen alapul —, ez utóbbit azonban kevesellni látszott”.

Az 1845. június 22-én Tinnyén kelt második levelében Kossuth már közli az alku alapját: ez 1 millió forintos alapot jelentene, amelyből évente 70 ezer forintot kellene visszafizetni — ebből 5% a kamat, a többi amortizáció — 26 éven át, a 27. évben még 80 ezerrel megtoldva. Kossuth szerint ez olyan jó ajánlat, amelyet aki nem fogad el, annak „vagy nincs akarattya költsönt adni, vagy bőszy nyúzó uzsorás”.

A három nappal később, június 25-én írott levelében a Besnard-ral történő alku-dozások tényeit közli; Besnard további igényeit, amelyek újabb 1%-kal növelnék a kamatot. A Hetilap 1846. január 20-i száma már a megkötött szerződésről tudósít, amely a későbbiek ismeretében tévedés, illetve azon információ alaphulhat, amelyet Kossuth január 2-i levele is tartalmaz: ebben közli a csongrádiakkal, hogy az árendális szerződés megvan, Csongrád szabad községnek tekintheti magát. A Hetilap ugyanezen száma szól egy alföldi község meghíusult külföldi hitelügyletéről. A meghíusulás okaként említi a magyarországi jogi viszonyok nehézkességét, illetve azt, hogy az osztrák bankok érdeke az, hogy az egyéb nyugat-európai tőke maradjon távol a kölcsönügyletektől.⁸

⁵ Igaz, hogy az 1830-as években már gyorsul a tőkefelhalmozás, de ez elsősorban kereskedelmi tőke. A felhalmozott tőke egy része maradt a kereskedelemben, a másik része a hiteléletbe áramlott. Az eddigi személyes természetű hitelforrások elapadtak. Így földesúrnak és polgárnak egyaránt érdeke volt a magyarországi hitelélet felpozícióba kerülése, amely a Pesti Hazai Első Takarékpénztár megalapításával megindulni látszott. SPIRA GY., 1983., 141—142. o., 1963. 160., 168. o.

⁶ Besnard Magyarországra utazásáról Kossuth 1844. szeptember 18-i Burg Károlyhoz, a Károlyiak gazdasági tanácsnokához írt levele tudósít. Ebben olvashatjuk a következőket: „az érdekelt teljhatalmú biztos ... September 10-kén Párisból okvetlenül megindul”. A levél fotokópiája a Petőfi Irodalmi Múzeumban található. A levélre a figyelmünket Pajkossy Gábor történész hívta fel; köszönjük segítségét. Lásd még: GERGELY A., 1982. 87. o. és Pesti Hírlap, 1945. aug. 24.; szept. 18.

⁷ A város 1845. dec. 27-én olyan örökváltási szerződést kötött földesurával, amelynek hatályba lépése egészen 1848-ig halasztódott. Ebben szerepel az a 10 000 hold hypotekális (zálog-) föld, amit a kölcsöntőke törlesztésére hasítottak ki a csongrádiaknak. Így egy csongrádi telekre 13 1/4 hold szántó, valamint 26 1/2 hold réti legelő esett. Az örökváltási szerződés szerint 358 úrbéri telek, 884 házas zsellér és 1068 házatlan zsellér összes szolgáltatásainak megváltásáról kell gondoskodni. GÁT L., 1978. BLAZOVICH L., 1985. 317—321. o. A korábbi örökváltás szerződésekről a Károlyi uradalmakban lásd. BARTA I., 1961. 98. o. (Nyíregyháza), BARTA L., 1978. (Szentes).

⁸ Ugyancsak Pajkossy Gábor hívta fel figyelmünket Kossuth Lajos 1845. november 20-án Csongrád földesurához, gróf Károlyi Istvánhoz írt levelére, amelyben arra kérte a grófit, hogy minél előbb kösse meg a csongrádiakkal az örökváltási szerződést, mert ez a feltétele a külföldi kölcsön megszerzésének. Arról is tájékoztat a levél, hogy már októberben a rendelkezésükre bocsátották volna a szükséges kölcsönt a francia—angol bankházak, ha az örökváltási szerződés meg lett volna kötve. Országos Levéltár, Kossuth-gyűjtemény II. M. 3. és a Hetilap 1846. jan. 20-i számában megjelent „Bosszantó különösség” című cikk információi alapján.

A levelekből kicseng írójuk naív bizakodása a kölcsöntőke megszerzésének bizonyosságában, amikor ilyen kifejezéseket használ, mint „azon helyzetben vagyunk, hogy válogathatunk utak és emberek közt, kiktől a pénzt Kegyetek elfogadják”, vagy „van elég ember aki helyt álljon” (ti. Besnard helyett is).

Furcsa ezt olvasni akkor, amikor a következő, november 30-i levelében ő maga említi az európai pénzügyi válságot, amely hamarosan általános válsággá nőtt.

Ennek ellenére Kossuth még ekkor is biztosra ígéri a kölcsönügyletet. Besnard helyett azonban, aki valószínűleg megbízói utasítására visszalépett, Szabó Pál fiumei kereskedőt, a Magyar Kereskedelmi Társaság Kossuth által akkor még nagyrabecsült igazgatóját kéri fel a külföldi tőke megszerzésére. Az esetleges késelelem áthidalására javasolja, hogy a város a Károlyiaktól az urbariális adózásokat vegye haszonbérbe 40 ezer forintért, amelyet a Kereskedelmi Társaság áruszerződés formájában adna kölcsön. Ez a megoldási javaslat is a kor hitelviszonyainak és jogi gyakorlatának kuszaságában gyökerezett. Másfelől bizonyítja azt, hogy mekkora szakadék tátong a kossuthi vezércikkekben hangoztatott és követelt, államilag támogatott kötelező jellegű örökváltság elképzelések és a gyakorlati megvalósíthatóság között.⁹

A korábbi tervek meghiúsulását vetítik előre az augusztusi, a szeptemberi és az októberi levelek. Ezekből kitűnik, hogy Kossuth hiába próbálta rábírní Szabó Pált a csongrádi ügyek érdemi továbbvitelére. Ekkor már mindketten a Kereskedelmi Társaság soron következő közgyűlésére összpontosítottak, amelyen Szabó Pál veszteségeket mutatott ki, amelyek a Társaság katasztrófáját vetítették előre.¹⁰

Október 26-án Kossuth ezt írta Csongrádra: „Szabó annyi bajt hagyott ránk, annyira megingatta a magyar hitelt, hogy e percben minden további lépésem haszontalan volna”. Szabó Pál szélhámoságának lelepleződése nemcsak a városnak okozhatott azonban gondot. Jelentősebb volt ennél az, hogy az egész reformtábor gazdasági vállalkozásait rendítette meg anyagilag és főként erkölcsileg.¹¹

A kilencedik levélben Kossuth minden elkeseredése mellett is megcsillant még egy reménysugarat: közli a csongrádiakkal azt a német nyelvű levelet, amelyet egy kereskedőtől kapott. A levél ugyan elutasítja a kölcsön pillanatnyi lehetőségét, de nem zárja ki annak esetleges későbbi realizálását.

Kossuth és Csongrád város levélváltása ezzel lezárult, további kapcsolat nyoma nem ismeretes, egészen az 1848-as toborzókörútig, amelynek egyik állomása a város volt.¹² Az örökváltsági ügy is elaludt. A végső megoldást csak az 1848-as áprilisi törvények hozták meg.

A kilenc Kossuth-levél mindezek mellett adalék ahhoz, hogy a korabeli Magyarországon a reformkor egyik fő törekvése, az örökváltság miatt futott zátonyra a gyakorlati megvalósulás során annak ellenére, hogy az országgyűlések és a politikai publicisztika folyamatosan napirenden tartották a témát.

Kossuth statisztikai adatok híján is érzekelte, hogy kevesen tudják megváltani magukat az úrbéri kötelezettségektől. Ezt igazolja Varga János adata is, amely szerint 1840 és 1848 között az úrbéres parasztok 1%-a tudta csak megváltani magát. Ezek részben jómódú alföldi parasztközösségek voltak, és az országos telki állomány alig 1,89%-át tették ki.¹³

⁹ SZABÓ I., 1952. 544—551. o., 553. o., ÉBER E., 1948. 21—23. o., VARGA J., 1982. 1192—1199. o., SZABAD GY., 1977. 96—97. o.

¹⁰ KOSÁRY D., 1946. 323—24. o.

¹¹ GERGELY A., 1982. 106. o.

¹² SÁGHY M., 1910. 51—59. o.

¹³ VARGA J., 1971. 99. o., Pesti Hírlap, 1845. febr. 2., aug. 7., 1846. máj. 22., máj. 26., jún. 30.

A csongrádi kudarc után Kossuth visszavonult az örökváltsági ügyek jogi-pénzügyi lebonyolításától. 1882. november 21-én kelt visszaemlékező levelében ezzel kapcsolatban a következőket írta: „Néhány hónappal a 47—48-ki országgyűlés előtt Hódmezővásárhely küldöttséget küldött hozzám, hogy meg akarja magát váltani, földesura, (Károlyi) hajlandó az alkura 5 millió forintért; kérnek, nem tudnék-e közökre járni, hogy ezt az 5 millió forintot kölcsönkapnák. Azt mondtam nekik: Ne siessenek, várják be a jövő országgyűlést; valami mindenesetre fog történni... Várjanak. Követték tanácsomat s megmenekedtek ötmillió forint adósságtehertől.”¹⁴

Míg a levelek Kossuth hitteli naivitását tükrözik, addig az ebből való kiábrándulást és a reális lehetőségek felismerését mutatja az egy évvel későbbi álláspontja a vásárhelyi ügy kapcsán.

A kilenc levél másolatát az alábbiakban közöljük.

A levelek

1.

Pest Június 16. 1845.

Tisztelt Uraim!¹⁵

Azon bizodalomnál fogva, mellyel Önök Csongrád Városa örökváltsága végetti költsön eszközzése végett csekély személyemet küldőik nevében is megtisztelni szíveskedtek, van szerencsém azt a mi e részben ekkorig történt tisztelt Uraságtokkal írásban a végett közölni, hogy szóbeli jelentéseknek némileg pótlékkül szolgálhasson.

Miután tisztelt Uraságtok engem a tekintetben megkerestének, nem késtem a Magyar Keresk. társaság összeköttetéseit e költsön eszközzésére használni, minek következtében Besnard úr Párisból, több francia s angol nagy tekintetű házak bizományos ügynöke, ezen s több rokon ügyek eszközzése végett Pesten megjelent, s nekem ígéretet tőn Magyarországból addig el nem menni, míg a Csongrádi költsön ügy iránt is tisztába nem jövünk.

Én Besnard úrral mint Uraságtok előtt tudva van, több rendbeli értekezéseket tartottam, s szerencsés valék benne a Csongrádi költsön ügye iránt oly rokonszenvef gerjeszteni, miszerint nem csakazon meggyőződésre jutott, hogy ezen költsön a hittelezők részéről a legnagyobb biztossággal eszközölhető, hanem különösen arról is meggyőződnék, miként az illy financiaális legeratiók között mindenek felett a községek örökváltsága végettiek, a legszilárdabb alapon nyugszanak, s a jövődöbeli hasonló munkálatokra is legörvendetesebb kilátást nyújtanak.

Ennek következtében őt az örökváltságok törvényes állapotáról, hazánk hypothecalis rendszeréről, s jószág átruházási törvényeinkről kellőleg felvilágosítván kijelentette, hogy a költsönt eszközölhetőnek tartja, — elfogadható kereskedelmi munkálatnak nézi — s annak véghezvitelére biztos kilátással biztathat.

Kívánja pedig mindenek előtt, hogy a költsön alapja, az alap értéke, jövedelme, s a visszafizetési biztosítás módjai vele közöltessenek. Ezt szerencsém volt az Uraságtok által kezemhez szolgáltatott adatok nyomán akként kidolgozni, miként annak másolatát Uraságtok magokkal viszik.

¹⁴ LUKINICH, J., 1927. 227—229. o.

¹⁵ A többes számú megszólítás a csongrádiak által 1845. május 5-én választott 64 fős testületre vonatkozik, amelynek feladata az örökváltság ügyeinek intézése volt. GÁT L., 1978. 42. o.

E tekintetben tehát kettő szükséges 1) hogy az Uraságtok közöljék küldőikkel, miszerint tudva legyen, valljon nincsen e az ellen valami kifogásuk: s ha volna, az iránt Besnard úr felvilágosíthatassék. 2) hogy ezen alapnak hiteles alakbani igazolása végett a szükséges összeírások s felbecslések mielőbb törvényhatósági úton megtéssenek, s hiteles pecsét alatt kiadassanak. — Ezen becslés tekintetében megjegyzem, miszerint Besnard úrban némi scrupulust támasztott, hogy közel 3 millió ftnyi értékhez képest a jövedelem aránytalanul kevés. Én igyekeztem őt capacitalni, miként ez jó lélekre, s a hitelező kedvezményezésére mutat. — Miként a lakosoknak privát s industrialis jövedelme fölveve teljességgel nincs, hanem jóformán csak az alapot képező föld őseredeti haszonbéres számvetése. Mindenesetre még is tanácsos lesz e tekintetben a lakosság vagyონosságáról általában említést tenni, összes jövedelmük körülbelőleges evalicatióját megemlíteni, s a normális jövedelmi állapotból egyetlen egy tételt sem hagyni szám nélkül, valamint a föld a földpénz értékének növekedéséről némi adatokat közbe szőni.

Besnard úr a francián kívül más nyelvet nem tudván, említett kimutatásomat franciára kell vala fordíttatnom. Már munkában van, holnap készen lesz, s uraságtok nevében át fog neki adatni, mire ő viszont a költsön financiális tervét kidolgozandja, mit én magyarrá lefordíttatok, s Uraságtoknak azonnal leküldöm. Terve alapjául Uraságtok kívánata szerint azt ajánlám neki, hogy 25 esztendő alatti Amortisatiót, s 4 1/2 pcent kamatot vegyen alapul — ez utóbbit azonban keveselni látsozt. Majd megalkuszomat.

Ő ezen tervet kegyetekkel: a mi alaprajzunkat viszont, s később tervére nézve Uraságtok által adandó nyilatkozatot bizományosaival közölni fogja, s válaszukat viszont azonnal tudomásomra juttatandja, mit én ismét Uraságtoknak azonnal megküldök.

Kértem őt, látogassa meg Csongrád városát, miszerint szemmel lássa, hogy van mire költsönözni. — Ez gondolom a dolog érdekében áll. Látogatása a folyó hónap vége felé történendik, miről én uraságtokat eleve értesíttetni fogom, s elfogadásáról és újtjáról gondoskodni kérek.

A költsön ügyét nagyon előfogná mozdítani hahogy a Városi Közönség a mlgos földesurasággal¹⁶ alkuban a váltság iránt előbbre menne, s ha az alkut határozottan meg nem kötné is, legalább a váltságbér kívánata s ajánlata iránt némi előleges intézkedések jönnének.

A költsön, a mennyire eddig tudhatom, mintegy 3% provisióba kerülend, értvén a Keresk. társaság provisióját, a francia agens provisióját, s még egy főkép érdeklett banquier háználi költségeket. Tessék ehhez a maguk részéről, s itteni költségeket hozzá venni, s hozzávetőleg tudni fogják, hogy a költsön mennyibe kerül.

Ezúttal tehát nincs egyéb hátra, mint hogy a szükséges elő dolgozatok pontos s lélekismeretes elkészítését ajánljam s a város szabadsága iránti indulatból szíves közbenjárásomat, s ügyöknek befolyásom általi előmozdítását teljes készséggel megígérjem. Tisztelettel s nagybecsüléssel lévén Tisztelt Uraságtoknak kész köteles szolgáljuk

Kossuth Lajos

A csongrádi Tari László Múzeum.

Helytörténeti gyűjtemény. Ltsz. 80. 1. 7. (A továbbiakban: CSTLM Helyt. gy.)

¹⁶ Csongrád földesura gróf Károlyi István (Kaplony, 1794. nov. 18. — Fót, 1881. jún. 12.) volt.

2.

Tinnye, Jun. 22. 1845.

Tisztelt Uraim!

Tegnapi becses látogatásuk folytán egykissé számra veték a tervezett költsön alapjára nézve; melyet én Kegyetek részéről maximumnak tekintek, s mellynél én vesztesebben elvállalni semmi esetre sem javasolnám, sőt azon alapon a költsönt saját magam befolyásával is eszközölhetőnek hiszem. — Ide zárom tehát azon számvetést, s kérem tessék engem értesíteni hajlandók volnának e illy bázison alkura lépni.

1.000.000 pft-ot vettem fel alapul s évenként 70.000 pft vissza fizetést; miből 5% kamatra, a többi amortizációra fordíthatnák. E szerint 26 év alatt le volna törlesztve, mihez ha még Kegyetek a 27-ig évet, és pedig kerekszám kedvéért 80.000 pftot — mintegy jutalomul hozzá adnák, azt hiszem olly feltételeket ajánlanának, mellyeket aki el nem fogad: vagy nincs akaratja költsönt adni, vagy bőszy nyúzó uzsorás.

Válaszokat azért kérem ki, hogy ha ezen alap tetszik, a kellő lépéseket megtehessem.

Tisztelettel s nagyrabecsüléssel
alázatos szolgáljuk

Kossuth Lajos

CSTLM Helyt. gy. ltsz. 80.1. 8.

3.

Tinnye, jun. 25. 1845.

Teljes bizodalomú Főbíró Úr!

Ön, s társai becses levelük nyomán, a kívánt költsön eszközzésére megteszem a szükséges lépéseket, s nem nyugszom míg meg nem lesz. Erre szavamat adom.

Azonban bár mi elriasztók voltak is Besnard urnak első ajánlatai, annyira elriasztók, hogy Szabó Pál úrral kedvetlenségbe is keveredtem miattok, mert komolyan rosszaltam neki. hogy illy tervet a Keresk. társaság nevében tőlle csak egy pillanatra el is fogadott; — még sem láttam okszerűnek Besnarddal az érintkezést egyszerre félbe szakítani. Folytattam tehát az alkudozást, s ím mondhatom, hogy már most a dolog egészen másképpen áll. — Besnard úr legutóbbi levelében nekem már illy ajánlatokat tesz: állítólag mint *minimumot*, mellyet elfogadni kész.

Kamatul 5 pcent, amortisatióra 2 pcent. — Eddig körülbelül egyeznének terveink, mert ez évenként épen 70.000 frtot tenne. Ámde még 1 pcent prémiumot kíván, a letörlesztés egész idején át, azonban hozzá teszi, hogy ezt reducálni lehet a törlesztés arányában; mit én akkint értek, hogy az évi fizetés maradhatna 70.000; s a kívánt prémiumot az évszámban lehetne kiegyenlítni.

Azon kívül maga számára, egyszer mindenkorra 1 % provisiot kíván s 600 frtot előleges költségek fejében. — Ez gondolom nem tenne akadályt.

Csak az 1 pc premium forog tehát kérdésben. — Gondolom, vették Kegyetek az én 5 pcentes alapú tervemet: látandják abból, miként 26 év alatt 2 pcenttel a tőke le törlesztetnék. Szívesen kérem, tessék nekem megírni, hány esztendőre volnának

hajlandók reá állani évenkinti 70.000 Ft. fizetéssel, mellyből 5 pcent kamatra a többi törlesztésre legyen fordítva.

Minden esetre kérem, tessék a méréseket s összeírásokat siettetni, de kivált az uraságali alkut, mert ez a dolog veleje.

Tisztelettel s nagyrabecsüléssel
Tellyes bizodalomú főbíró urnak
kész köteles szolgája

Kossuth Lajos

A levél címzése kívül:

T.cz.
Slávik János urnak Csongrád Városa főbírájának
Csongrádon.

CSTLM Helyt. gy. ltsz. 80. 1. 9.

4.

Pest, Szeptember 26. 1845.

Tisztelt Uraim!

Ámbár ugyan Besnárd urnak megjelenését két hét óta hasztalan várták Pesten tisztelt Uraságtok, — minthogy őt fontos külföldi vállalatok a megérkezésben késleltetik, reményilem még is azon meggyőződéssel mentek haza, hogy a mi a költsönt illeti, a részben a legtökéletesebb megnyugvással lehetnek tisztelt Uraságtok, s lehetnek megbízóik Csongrád Városának érdemes közönsége. Csak Isten adja, hogy az örökváltság iránt oly bizonyosak legyenek már valahára, mint aminő bizonyosak lehetnek a költsön iránt.

Kérem is tisztelt Uraságtokat, méltóztassanak érdemes küldőiknek nevemben megvinni, hogy a költsön iránt annyira meglehetnek győződve, hogy ha minden valószerűség dacára Besnard úr egész pozitívítással adott szavának nem állna is, ez legkevesebb zavart sem okozhatna, mert most Istennek hála a Csongrádi költsönre nézve azon helyzetben vagyunk, hogy válogathatunk az utak és emberek közt, kiktől a pénzt Kegyetek elfogadják; s Besnard úrtól nem függ a siker, mert őt, s ha kell más tízet is nélkülözhetünk; hanem tudják Kegyetek, hogy ha kereskedelmi s finaciális vállalatokban az ember egyszer valakivel összeköttetésbe lép, s neki a vállalatot megajánlja, sem a hitel, sem a becsület tekintete nem engedi, hogy az ember mással is kötelezettségbe bocsátkozzék, mert a kettő közül az egyiket az ember bolonddá tenné, s ez által hitelünket hasonló vállalatokra nézve kockáztatnánk.

No már, mi Besnard úrral lépén alkuba, s ő a mint kegyetek hiteles összeírást elküldjük, ő nekünk válaszul a pénzt hozza el, — a becsület és hitel szilárdság nem engedi, hogy mással végezzünk, mielőtt tapasztalnók, hogy amaz nem tud, vagy nem akar szavának állni. — Azonban egy általában nem gondolnék vele, ha szavának nem állna is, mert más száz út van nyitva előttünk már most, mellyen a dolgot, egy pár levél váltással elvégezhetjük. —

Magok hallották kegyetek a tegnap előtt Londonból érkezett De Wyot urtól, mikint az illy költsönök jó hitelü ember által iniálva, Angliában igen nagy tetszésre számíthatnak, s ha Besnard neki s társainak szolt volna dolog iránt, ő maga is kész volt volna s most is kész volna a dolgot végre hajtani. De mint mondtám, ő reá sem szorultunk, és semmi egyes emberre nem; mert van elég ember, aki helyt álljon.

Ámde méltóztassanak megfontolni, minő kimondhatatlan compromissióba jöttem volna én s jöttek volna magok Uraságtok, ha Besnard urat történetesen némelly fontos dolgok a megérkezésében nem gátolják, és ő megjelenik, s magával hozza a pénzt, vagy bankutalványt, s Kegyetek azt által nem vehetik, vagy vele szerződést nem köthetnek, mert a földes urasággal még a váltság iránt meg nem egyeztek, — *holott a váltság teszi a költsönnek nélkülözhetlen alapját.* — Jöjjön el Besnard ma, jöjjön el holnap úgy felkészülve, hogy vele azonnal kötni lehessen, vagy végezzek én más akárkivel a pénz iránt, mit fogunk csinálni, ha Kegyetek a földes urasággal még nem végeztek? Valóban mondom, én szinte rettegek, s kívánom, hogy Besnard még ne jöjjön meg, mert illy forma nagy pénz ügyeknél, nem lehet a capitalistákat Pétertől Pálhoz utasítani, s alku ígéretekkel kecsegtetni. — Kegyetek pedig még nincsenek azon állapotban, hogy vele végezhesenek, mert a váltság iránt meg nem egyeztek a földes úrral.¹⁷

Kérem annakokáért Kegyeteket, s az egész Közönséget, szíveskedjenek minden igyekezetüket csak oda fordítani, hogy a váltsági alku iránt tisztába jöjjenek, csak ez legyen meg, a pénz iránt a legtökéletesebb nyugodalomban lehetnek. — Ebben nem leszen, nem lehet semmi felakadás.

Tisztelettel s nagyrabecsüléssel
alázatos szolgáljuk

Kossuth Lajos

CSTLM Helyt. gy. 80. 1. 10.

5.

Csongrád Városa örökváltsági ügyében felhatalmazott Bizottmánynak

Pest November 30. 1845.

Tisztelt Bizottmány!

Jó és nagy dolgok nehézséggel jártak mindenkoron. Így van a Csongrádi örökváltság végetti kölcsönnel is. Istennek hála, hogy a nehézségek legrosszabb esetben is csak idő veszteséget okozhatnak.

Midőn az örökváltsági költsön eszközlésére fel szólítottunk, Európa finaciális körülményei a legkedvezőbb állapotban voltak. Szétküldvén külföldi ügynökeink között a költsön végetti felszólítást balcsillagzatunk úgy akará, hogy legelőbb is Párisi ügynökünk, Besnard úr adna kedvező választ, mellynek alaposágára nézve legkevésbé is kételkednünk annyival inkább nem vala okunk, mivel a Fiumei Vasuttra Besnard úr egy állítólag már alakult társaság nevében 12 millió frt-ot írt alá, s csak a felett panaszkodott, hogy ez nagyon keves az ő számára, sőt egy-két millió frtnak biztonságul a Pesti Keresk. bankba akár mikor letételére is ajánlkozott.¹⁸

— Egy emberről, ki ellen ekkor ügynöksége vitelében panaszkodunk nem volt, ki illy nagy dolgokat kötelezőleg magára vállalt, lehetetlen volt feltennünk, hogy könyelműleg játszik szavával. A Csongrádi képviselő urak magok is szóllottak vele; én közlöttem a tisztelt bizottmánnyal Besnard úr leveleit, közlöttem többek között azt is, mellyben határozott bizonyossággal oda nyilatkozik, hogy a Csongrádi költ-

¹⁷ Kossuth valószínűleg még nem tudhatott arról, hogy 1845. szept. 19-én az örökváltsági szerződés szövege már kész. BLAZOVICH L., 1985. 318. o.

¹⁸ BESNARD 12 millió forintos részvényjegyzéséről bővebben: GERGELY A., 1982. 87. o.

sönre szükséges pénz már megvan, s azt September végére okvetlenül magával hozza. Illy bizonyos biztatások mellett sem a becsület, sem a kereskedési hitel nem engedé, hogy ugyan azon egy dolog iránt, melyet Besnard úr már bevégezettnek mondott, másokkal csak alkudozásokba is bocsátkozzunk, mert két követ fúni, két gyékényen árulni egyes embernek sem illik, oly intézetnek pedig mint a M. K. társaság valódi vétek volt volna, mellynek következtében csak a reményről is le kell vala mondania, hogy szilárd kereskedelmi házak, valaha vele érintkezésbe bocsátkozzanak. Minden egyéb házak felszólítását tehát vissza kellett vonnunk, s várnunk a Besnard úr által a pénz letételre kifizűött napot. — Besnard nem jött meg. Francia könnyelműséggel szavát megszegi, s én bizonytalanságba esve, az ember ígéretei iránt, határ napot szabtam neki, tudtára adván, mikint ha akkorig nem teljesíti a mit ígért, őt haszon-talan iparlovagnak fogom tekinteni, s minden nemű megbízatásomat vissza vonom. És ő csakugyan e határnapot sem tartotta meg, mire én nem csak a Csongrádi költsön iránt eltörtem a pálcát fölötte, hanem a vasúti aláírásokból is kihuzattam nevét, s 12 millióját.¹⁹

Kezünk végtére szabad volt; de kimondhatlan idő vesztéssel ment csak október közepe táján, küldhettük szét Európa főpiacain a Csongrádi költsön tervet; mire nézve annyit változtatnánk, hogy nem valamely külföldi banquierhez folyamodtunk a költsön eszközlése végett, hanem a Keresked. társaság maga lépett fel mint vállalkozó, s ekint saját állásának becsületit, és tekintetét a Csongrádi költsönhöz kötven, a külföldi tőkepénzeseket csak részletetésre szólította föl. A minék úgy a költsön biztosítására, mint a visszafizetés s az adósságboli megmenekvés tekintében sok kedvező oldala van.

Ám de időközben az átkozott Besnard ketsegtetései miatt elvesztők a legjobb időt, mert Októberben már Európa szerte oly financialis crisis ütött ki, mellyhez hasonlóra ember nem emlékezik. A kamatláb Hollandiában, hol múlt nyáron még 2—3 percenten állott 14 percentre, s Párisban és Angliában is szörnyű mértékben növekedett; a legjobb hitelű házak rakásra dőlnek, mint őszi legyek: s e crisis még folyvást tart és növekszik, mert annak következése, hogy industrialis (vasúti) papirosokban csak például Francia országban egyetlen vasútra 34 társaság versenyezven s mindenek több milliót tartozván biztosítékul letenni, 600 milliónál több csak ezen egy vállalat miatt van a francia bankban letéve, s ott hever, mind addig az adjucatio meg nem történik, s annak következtében 34 társaság közül 33 heverő millióit vissza nem kapja.

Így van a dolog Angliában is, hol 150 társaság pénze hever illy vállalatokban, s ez okozá, hogy midőn az európa szertei rossz aratás élelmi szükségét idézett elé, a tapasztalás azt mutatá, hogy nincs elég folyó pénz Európában az élelmi szükségek fedezésére; a kamatláb irtózatosan felhágott, s így természetes, hogy kevés embernek lehet kedve Csongrádnak 5 percentre költsön adni pénzét, midőn váltó és compte útján könnyű szerrel 10—14 pcentet kaphat.

Ezen crisist előre nem láthatók, és valóban csak a Magyar Keresk. társaság hitel szilárdsága eszközölheté, hogy még illy körülmények közt is kaphattunk a költsönre résztvevőket több száz ezer forintig; ámbár meg kell vallanom, hogy ezek közt is vannak olyanok, kik ma aláírván, egy hét múlva, arra kérnek, függesztenők fel ezen munkálatot, míg a crisisnek vége lesz, mivel e pillanatban pénzüket 10—14 pcent haszonnal forgathatják.

Ezen crisis még mindig növekszik ugyan, de soká már teljességgel nem tarthat, mert ha csak azt vesszük is fel, hogy a francia kamarák December végére össze

¹⁹ Valószínűbb: Besnard vonult vissza az üzlettől. GERGELY A., 1982. 101—102. o.

vannak híva, s akkor a vasúti adjudicatiok megtörténvén, 33 társaság conditionalis pénze kiadatik, csak ez által is 600 millió frankkal növekszik az európai forgó pénz, melyet nem tudandnak hirtelen hová tenni; — és valóban épen ez oknál fogva Párisból kapjuk a legszilárdabb ajánlatokat, csakhogy mindenütt az van hozzá kötve, hogy várjunk, míg a vasúti adjucationak vége lesz, most csak annyit tudnak, hogy pénzt adhatnak; de ki pénze lesz az, az adjucatioig meg nem mondhatják, mert ha A. nyeri el a vasutat B. C. D. sok pénze disponabilis lesz; ha ellenben B nyeri el, A. X. Y. sok pénze lesz disponabilis.

Arról tehát, hogy a pénz meglesz, a legkathegoricusabb szóval biztosíthatom kegyeteket, s még mindig meglehet, hogy új esztendőre is meglesz; de igen könnyen megtörténhetik, hogy egy pár hónappal a dolog késni fog s nagyon hibáznak kegyetek, ha e miatt legkevésbé is nyugtalankodnának. —

Mi minden esetre a költsönt ollyannak tekintjük, melyre nézve a Magyar Keresk. társaság mint vállalkozó lépven föl, becsületét, hitelét kötötte hozzá, s azért, ha ég, föld össze esküdnek is ellene, létre fogja hozni minden bizonnyal, de hogy egy pár hónappal hamarabb vagy később történhetik, azon rationabilis ember fel nem akadhat.

A lehető késedelem okai olly világosak, hogy nekem arra nézve Burg tanácsnok urat²⁰ is tökéletesen sikerült megnyugtatni, elannyira, hogy szükség esetére egy évvel, tehát 1847-ik Januárig is késznek nyilatkozott a várakozásra.

Szabó Pál igazgató úr, minden esetre Decemb. 15-én Párisba utazandik, ezen költsön regulatiójára, s addig nem jó vissza, míg minden tökéletesen consummálva nem lesz, mit annyival könnyebb lesz eszközölnie, minthogy épen mialatt e levelet írom, vettük egy Párisi nagytekintetű egyénnek kötelezőleges aláírását, mellyben arra kér, hogy az egész költsönt neki engedjük, s legfőlebb két hónap alatt consummáljandja. Nem is azért kell tehát igazgató úrnak ki mennie, hogy pénzt teremtsen, hanem hogy a többi rendbeli ajánlkozásokat össze egyeztesse és regulázza. —

A költsön tekintetében e szerint Uraságtok tökéletesen nyugodtak lehetvén, csak arra kellett gondoskodásunkat intéznünk, hogy ha új évre meg nem történhetnék a dolog, Csongrád városa közönsége a földes úr irányában már új évkor megszűnjék urbarialis praestatiókat tenni, mivelhogy az ezek iránti computus csak új évkor történhetik, s ha most nem eszközölhetik a változás egy egész évet kellene várni az örökváltság eszközlésével. —

Ennek egyetlen egy módja van: t. i. haszonbérbe venni a földes uraságtól az urbarialis adózásokat egy esztendőre; az örökváltsági összeg kamatját számítva haszonbérül. Burg tanácsos úr erre reá állt olly feltétel alatt, hogy az uradalmi birtok instructioja végett pénzre lévén szüksége, 40.000 pft neki új esztendő napján Arenda fejében befizettség; ollyan formán, hogy esztendő folytában akármikor letétetvén az örökváltsági summa, ezen 40.000 ftból annyi, a mennyi azon ideig haszonbérül jár lehuzassék, a többi pedig az örökváltsági összegbe beszámítassék, a mi a községre nézve semmi terhet nem okoz, mert ha nem új évkor kapná meg a költsönt, annak intézését sem új évtől, hanem csak a pénz átvételének napjától fizetné.

E szerint a 40.000 forintot kelletnék kiteremteni, azt mi az Uraknak a Kereskedelmi társaság pénztárából költsön adjuk, vagy is helyesebben szólva előlegezzük. De mivel a társaság saját pénztárából szabályai szerint költsön adásokat nem tehet, a szerződést olly formába kellett önteni, miszerint módunkban legyen a 40.000 fto kiszolgáltatni. Ezen forma pedig nem más lehet, mint Áruszerződés, — minél fogva

²⁰ Burg Károly Károlyi István gróf jószágigazgatója volt.

Uraságtok kötelezik magokat bizonyos mennyiségű természetvényeket a társaságnak kiszolgáltatni, s a társaság erre 40.000 pftot előlegez; olly feltétellel, hogyha Uraságtok a természetvényeket ki nem szolgáltatják, a 40.000 ftot tartozzák kamatjával, s 2 % provisióval vissza fizetni.

Igen világos, hogy a dolog Uraságtokra nézve semmi veszéllyel, de még csak veszteséggel sem jár. Mert ha időközben a költsönt megcsináljuk, — természetesen lehúzzuk magunknak a 40.000 ftot; s a 2 % provisió sem jár veszteséggel, minthogy az beszámíttatik azon 2 % provisióba, mellyet a költsön végrehajtásakor az egész milliótul tartozandnak Uraságtok a társaságnak fizetni. Ha pedig (a mit gondolni sem lehet) olly szerencsétlenek volnánk, hogy a költsönt akkorig véghez nem vinnők, Uraságtok megfizetik 40.000 ftunkat, mire a hypothecalis 10.000 hold földnek arendába adása könnyű módot szolgáltat, s ezzel az egész dolog ki van egyenlítve. — Az egész szerződés csak pusztá forma, de ollyan forma, melly nélkül mi szabályaink szerint pénzt nem adhatnánk, ne legyen tehát semmi scrupulusuk, erősítsék meg ezen szerződést, mert csak így eszközölhetik, hogy az urbarialis szolgálatok már új évkor megszűnjenek, a bizonyosan eszközözendő költsön segedelmével soha többet vissza nem kerülendők.

Ajánlom tehát ismételve javaslatom elfogadását, s kérem a közönséget nevemben biztosítani, miszerint mindennel, mi ember előtt szent, jót merek állani, hogy ha csak fél év alatt valamely nagy világ háború nem üt ki, Csongrád városa közönsége az arendalis és áruszerződési Contractus aláírásával, magát örökre szabad köznek tekintheti.

Tisztelettel, s nagyrabecsüléssel
alázatos szolgáljuk

Kossuth Lajos

CSTLM Helyt. gy. ltsz. 80. 1. 11.

6.

Pest, Jan. 2. 1847.

Tisztelt Urak!

Csongrád közönsége a kötött arendalis szerződés s a Magyar Keresk. társaság pénztárából előlegezett 40.000 pft lefizetése következtében, magát ez órától szabad községnek tekintheti.²¹ Ezen örvendetes esemény többé visszaesési crisis nem szenvedend, melly szavamnak igazolásául van szerencsém tisztelt Uraságtokat értesíteni, hogy az 1.000.000 pftnyi kölcsön iránti alkudozás lényegére nézve, már szerencsésen berekesztettnek tekinthető, s most már csak az iránt folyik a néhány napok alatt berekesztendő értekezés, hogy a költsönadó tőkepénzre minő határnapokra tartozzék a pénzt kiszolgáltatni, ez iránt könnyen tisztába jövünk, s Csongrád városának mai naptól élvezni kezdett szabadsága felbonthatatlan és örök legyen. —

Melly jelentésem mellett tisztelettel vagyok

T Uraságtoknak
alázatos szolgálja

Kossuth Lajos

CSTLM Helyt. gy. ltsz. 80. 1. 12.

²¹ A korabeli sajtó is — tévesen — befejezett tényként könyveli el a csongrádi örökváltság életbe lépését. Vö. Pesti Hírlap, 1846. jan. 25., Hetilap, 1846. jan. 20.

7.

Tisztelt Városi előljáróság!

Igen ellévén foglalva csak egy pár sor tudósítással szolgálhatok. Melly annyiból áll:, hogy a n. m. Helytartó Tanács intézvénye ellenében a legjobb mód: elválasztani az urbarialitást, külön szerződésbe, a többitől, s ez utóbbiakra a vétel summának tetemes jó részét írni, — amaz (a váltság,) ha mi olcsó legyen is részvény szerint felbonthatlan; emezt jó nagy summával kell felbonthatatlanná tenni, s ez utóbbit sem vármegyének sem Consiliumnak be sem mutatni.²²

A pénzt a mi illeti, a Kereskedelmi Társaságnál bizonyos bajos körülmény jövén közbe, mellynek elintézése az aug. 27-kén tartandó közgyűléstől függ; — e gyűlésig, s annak eredményeig semmit sem írhatok. Akkor majd tudósításumat el nem mulasztom.

Tisztelettel s nagyrabecsüléssel
alázatos szolgálója

Kossuth Lajos

Pest aug. 21. 1846.

Szabadalmas Csongrád m. városa érdemes előljáróságának.
Csongrádon.

CSTLM Helyt. gy. ltsz. 80. 1. 13.

8.

Pest, Sept. 1. napj. 1846.

Tisztelt örökváltsági választmány!

Küldöttjeik megkeresése következtében azt mit nekik szóval mondék ezennel írásban is kijelenteni ezennel szerencsém van:

T. i. mindig megvoltam győződve a Mlgos földesuraságnak azon jóakarataról, hogy az örökváltság keresztül vitelére nézve a felsőbb hatóságoknál előfordulható nehézségeknek kiegyenlítésére a városi községnek teljes készséggel segéd kezet fog nyújtani. — E részben tehát azon utat követve, mellyet kegyetek nélkülüm is jól választottak, de én is javaslatommal helyesltem, nincsen ok legkisebb aggodalomra.

A mi magát a költsönt illeti, én ugyan személyemre nézve illy dolgokba nem örömet avatkozom, mert ha egyrésztől polgártársaimnak illy szent és nemes ügyben, minő a szabadság ügye, segéd kezet nyújtani életem legkedvesebb kötelességének ismerem is, — másrésztől megvallom, nem nagy kedvem telik olly alávaló gyanúsításoknak kitéve lenni, minővel minap Önök ügye miatt az Augsburgi német lapban²³ illettek azon nyomorult emberek, kik Magyarhonban a szabad polgárok számának gyarapítását nem szeretik, és éppen ezért kezdet óta mindig a Csongrádi költsön dolgokba nem úgy, mint magányos egyén, hanem csak mint a Kereskedelmi társaság választmányi tagja folyom be voksommal, helyeslven az ügynek társaságunk igazgatósága általi elvállalását s befolyásomat arra használva, hogy az igazgató

²² A Helytartótanács kifogása a szerződés ellen az volt, hogy olyan javadalmakra is vonatkozik, amelyek az örökváltsági törvények értelmében (1836. VIII., 1840. VII.) jobbágyra vagy községre nem átruházhatók. Zsilinszky M., 1897. 123. o. és Országos Levéltár, Kossuth-gyűjtemény I. 264.

²³ Az augsburgi újság, amely a kossuthi elképzeléseket gyakran támadta, az Augsburger Allgemeine Zeitung volt. GERGELY A., 1982. 92. o., valamint Országos Levéltár Kossuth-gyűjtemény I. 216.

úr, kit a dolog kivitele illet, ezt legfontosabb teendői egyikének ismerje, egyszersmind örvendve, ha egy más alkalommal, mint például a finansialis terv kidolgozásánál, vagy a 40 ezer pftos előlegezésnél, Csongrád városa közönségének némi szolgálatjára lehessen.

Azonban ismervén a jelen pénz crisis idejében a dolognak nehézségeit, mindig azon meggyőződésben voltam, hogy Szabó Pál igazgató úrnak külföldrei személyes kiutazása képes leghamarább célhoz vezetni. Nyolc hónapja, hogy e kiutazást mindig sürgetem: igazgató ur több ízben ígéretet is tett ez iránt, de fájdalom a társaság ügyvitelének közbe jött súlyos bajai miatt, ígéretének teljesítésében legjobb akaratja mellett is, mind a mai napig akadályozva volt.

E dolgoknak vég resultátuma a Társaságnak múlt August. 27-kén tartott közgyűlésétől vala felfüggesztve, és ámbár keservesen esett a veszteség, melly e nehéz évben társaságunkat érte, mindazáltal Istennek hála a közgyűlés akkint intézte társaságunk dolgait, hogy az semmi további bajtól nem tarthat.

Most hát a dolgok rendes folyamatában lévén Szabó Pál igazgató urat cathorikus nyilatkozatra szólítottam fel, mondja meg teljes bizonyossággal September első felében kimehet-e külföldre? s van e reményége a dolgot keresztül vinni? — kijelentvén, hogy ha kielégítőleg nem nyilatkozik, én a dolgot magam veszem kezembe, s magam teszek a dolgok kivitelére lépéseket. Ő azt felelte, hogy ha így van a dolog, September derekán mindenesetre kiutazik, de az eredményről eleve bizonyost nem mondhat. Én arra nézve, hogy kiutazzék, őt minden esetre szaván fogom, de a másodikra nézve nem lévén nyilatkozatával elégedhetve, ezennel kijelentem, hogy igazgató úr eljárását ugyan igénybe veszem, de nem csak hogy magam is külön lépést teszek, hanem már valósággal tettem is; s eredményéről néhány nap alatt fogom önöket tudósítani.

A költségre nézve, melyet Szabó Pál úr liquidál, ne tessék azon véleményben lenni, mintha ő ezt azért tette volna, mintha közbenjárását meg akarná szakítani — távolról sem — én még is a mondó vagyok hogy ezt nem kellett volna most számlába vennie, sem az áruszállítási dologgal egybe kötni. E napokban választmányi ülésünk lesz — hiszem hogy a választmány is így fog iránta nyilatkozni.

Ajánlom magamat szíves indulatikba
Tisztelettel lévén

alázatos szolgáljuk

Kossuth

CSTLM Helyt. gy. 80. 1. 14.

9.

Pest. Octob. 26. 1846.

Tisztelt főbíró úr!

A hír bizonyosan kegyetekhez is megvitte azt hogy ifj. Szabó Pál a Keresk. társaság igazgatója nem tudván számot adni gyalázatosan megszökött.²⁴

Itt van kulcsa miért halogatta mindig a kegyetek költsön ügyét is. Eljátszván külföldön hitelét, nem mert kiutazni, s alávaló hazugsággal mystificálva engem is kegyeteket is, a legjobb conjuncturák idejét elvesztette velünk.

²⁴ Szabó Pál szökéséről részletesebben: KOSÁRY D., 1946. 323—324. o.

Én — mint írásm — tettem ugyan lépéseket, mintegy September közepén magam részéről. De sajnálattal azonban köteles őszinteséggel jelentenem kell, hogy a Banquiertől, kivel alkuba valék, tegnap, October 25-én a következő levelet vettem: „Durch den Inhalt Ihren beiden sehr geerten Schreiben vom 12^t und 20ten ha ben Sie mich mit der Gewährleistung der Csongrader erschöpfend bekannt gemacht, und ich habe nun eine Basis für das ganze Anlengeschäft. Ob ich dieses aber in einem sechs Monathen, in einem Jahre, oder vielleicht auch gar nicht zu machen im Stande bin, kann ich jezt nocht nicht bestimmt sagen eben so wenig als ich es wermag sch on jezt zum bestimmen, nach welchem Zinsfusse dasselbe realisirbar sein wird. Der gegenwertige Moment ist so critisch, das vorläufig durchauskei ne Parti alen zu placiren sind, und es must vor allen erst die Zeit abgewartet werden, wo sich diese geldwirren calmiren.

In kurzem werdeich das Anlehen xxxxx sche in circulation setzen, und sobald ich sehe, dasz der Abzug der Partialen ziemlich von statten eght, werde ich mein Augener kauf das Csongrader Anlehen richten. So viel ist gewisz, dasz mir die Ausführung dieses Anlehens aus mehrfacher Hinsicht am Herzen liegt, und nah mentlich weil ich mich dann als Mitbeförderer der Freykaufung der Csongrader berrachten könnte, und auch dabeg einen Nutzen in Aussicht habe, den ich als Kaufmann doch auch nicht von der Hand weisen kann. Rechnen sie also darauf, dasz ich dieses Geschäft nicht aus den Augen verliere und sobald es an der Zeit ist darauf zurückkommen werde.

Es ist in der Angelegenheit nichts versäumt. Denn die Geldverhältnisse sind schon seit geränmer Zeit so critisch, dasz sich schwerlich irgend ein Hans veranlast finden würde, für jezt darauf zu reflectiren.

Genehmigen Sie etc. etc.”²⁵

Így szól a levél szóról szóra. Reménység, de nem bizonyosság. Mindenesetre pedig világos, hogy új évig más nem történhetik. Szabó annyi bajt hagyott ránk, annyira megingatta külföldön a magyar hitelt, hogy e percben minden további lépésem haszontalan volna. Hogy mihelyt a crisis el múlik Kegyetek költsönét megcsinálom, ezt ígérhetem, — de időt távolra sem határozhatok. Ám tegyék, ha jónak látják, más utat megkísérteni, de akár kihez fordulandnak, annyit minden esetre szükségességnek látok, hogy az arendát még egy évre jó eleve meghosszabbítani ügyekezzenek, mert új évig nincs ember a ki Kegyeteknek pénzt teremtsen.

Tisztelettel s nagyrabecsüléssel
kész szolgálja

Kossuth Lajos

CSTLM Helyt. gy. ltsz. 80. 1. 15.

²⁵ A német levél fordítása: „Az Ön október 12-én és 20-án kelt két igen tisztelt levelének tartalma által megismerkedtem kimerítően a csongrádiak kezességével, s most már van kiindulópontom az egész kölcsönüggyhöz. Most azonban nem tudom, hogy egy vagy hat hónapon belül vagy talán egyáltalán képes leszek-e lebonyolítani, s azt sem tudom, milyen kamatláb alapján realizálható az. A jelenlegi pillanat oly kritikus, hogy egyelőre semmiféle résztőkék nem helyezhetők el, és mindenek előtt azt az időt kell kivárni, amikor a pénzügyi válságok enyhülnek. Rövid idő múlva a kötvényt forgalomba hozom és mihelyt látom, hogy a részletek levonása nem megy eléggé, akkor a figyelmet a csongrádi kötvényre fogom fordítani. Annyi biztos, hogy ennek a kölcsönnek a lebonyolítása több szempontból is szívügyem, nevezetesen azért, mert haszonra van kilátásom, amit én mint kereskedő nem dobhatok ki a kezemből. Számítson tehát Ön arra, hogy ezt az üzletet nem veszítem el szemem elől, s mihelyt eljön az ideje, vissza fogok rá térni. Így én ebben az ügyben semmit sem fogok elmulasztani. Jóllehet a pénzvviszonyok már huzamosabb idő óta olyan kritikusak, hogy aligha található bankház, amely a fenti ügyre kedvezően reflektálna.

Fogadja Ön stb. stb.” (A fordítás dr. Héjjas Zoltán munkája.)

IRODALOM

- Barta István*
1961 Korai örökváltsági szerződések. Agrártörténeti Szemle, 1. sz.
- Barta László*
1979 A szentesi örökváltság. Csongrád megyei könyvtári füzetek. 10. Szeged.
- Blazovich László* (szerk.)
1985 Csongrád megye évszázadai. Történelmi olvasókönyv I. A honfoglalástól a polgári forradalom és szabadságharc végéig. Szeged.
- Éber Ernő*
1948 Kossuth és a jobbágyszabadság. Huszadik Század, 1. sz. 16—29.
- Gát László*
1978 Csongrád város örökös megváltása. Mozaikok Csongrád város történetéből. Csongrád.
- Gergely András*
1982 Egy gazdaságpolitikai alternatíva a reformkorban. A fumei vasút. Értekezések a történeti tudományok köréből. Budapest.
- Kárpáti László* (szerk.)
1978 Kossuth Lajos, az ügyvéd. Az Országos Ügyvédi Tanács Kiadványa. Budapest.
- Kosáry Domokos*
1946 Kossuth Lajos a reformkorban. Budapest.
- Lukinich Imre*
1927 Kossuth Lajos és a Magyar Történelmi Társulat. Századok, 226—230.
- Sághy Mihály*
1910 Csongrád 1848—49-ben. Csongrád.
- Spira György*
1963 Egy pillantás a Hittel írójának hitelviszonyaira. Történelmi Szemle.
1983 Négy magyar sors (Széchenyi, Batthyány, Petőfi, Kossuth) Nemzet és emlékezet. Budapest.
- Szabad György*
1977 Kossuth Lajos pályája. Ismert és ismeretlen megnyilatkozások tükrében. Budapest.
- Szabó István*
1952 Kossuth és a jobbágyszabadság. Századok, 509—592.
- Varga János*
1971 A jobbágyszabadság kivívása 1848-ban. Budapest.
1982 Batthyány és a jobbágyszabadság. Századok, 1193—1228.
- Zsilinszky Mihály*
897 Csongrád vármegye története. III. Budapest.

Kossuth-Briefe aus Csongrád

Erdélyi, Péter—Frau Sebők Gombos, Zsuzsanna

Der Aufsatz stellt die im Museum Tari László von Csongrád aufbewahrten Kossuth-Briefe vor. Lajos Kossuth wickelte als Rechtsanwalt die Grundablösungengelegenheit des Marktfleckens Csongrád in den Jahren 1845—46 ab. Die praktische Ausführung der Grundablösung wurde durch schwere Sorgen gehindert. Unter anderen z. B. der Ausfall des Darlehenskapitals bzw. das, dass der Agent der französischen Bankhäuser, namens Besnard, die sichere Realisation des den Bewohnern in Csongrád zu gewährenden Kredits von einer Million Forint, nicht sah. Die bisher noch unveröffentlichten Briefe sind wichtige Beweise auch dafür, dass die freiwillige Grundablösung in der Praxis nicht zur Beseitigung der Fronverhältnissen führen konnte.

Der einleitende Aufsatz berichtet auch über die abenteuerliche Reise der Aufbewahrung von den 9 Briefen, wonach sie als die Beweise eines Besitzstreites in den 1930-er Jahren von einem Dignitar in Csongrád behütet wurden.